

Ser 161

Mametsa history and
girls initiation
A13/3/8/115

K34/115 M.Masete

1

1-16

Kgosi Kgopong wa ga Mametsa

Go be go êna le kgosi ya ga Mametsa. Leina lagwe ba re ke Kgopong. O be a busa setshaba sagwe ka molaô, wa tshwanelo le go tsebisa batho bagwe ditaba tsa bogolo-golo bjale mowe o be a ena le mogwera wagwe, leina lagwe ba re ke Masaete wa ga Mathlako. Bjale ba be ba fela ba etelana maetô magae ga bona. Bjale ka tsatsi le lengwe, kgosi Kgopong a etala mogwera wa gagwe Masaete, a fitlha mowe motseng ya ba lethabo le legolo kudu ka maatla.

2

Bjale Masaete a bitsa Kgopong a re mogwera a ka o hwetsana ke eme ka maoto ke ya go tsoma bjale kgosi Kgopong a re aowa a ree ka babedi. Ke gona re tle tsama re tlosana bodutu. Aowa mowe ba tloga ka babedi ba ya go tsoma bjale ba sepela lebakanyana le letelele, ba fithla nokeng ye ba rego ke Molomathapi. Mowe gona go be go dula diphoofolo tse di ntsi kudu go dula ditlou le diphiri le ditau. Ka bontsi bja diphoofôlô le maina a tsona bjale mowe re kwa gore ba be ba hwetsana sebata sa bogale, Tau e bolaille kolobe. Bjale ba re go e bona ba thoma go ema gabotse le yona ya napa ya thoma go ba lebella, ka mathlo a bogale kudu gape re kwa gore a ba ka ba ema lebaka le letelele gona mowe ba bego ba eme gona tau ya napa ya ba kutulogela ka bogale, e ba gopotse.

3

Bjale mowe ba napa ba tshaba ka lebelo ba e ya gae tau ya ba rakisana lebaka le letelele dikobo tsa bona tsa senyega ka moka. Bjale go fithla gae ya dieoba go kokobana ka mafuri ga legora la motse wa gabo Masaete mogwera wa Kgopong bjale ka morago ga mowe letsatsi le diketse ba nekella ba tsena ka motseng ba bitsa Mosadi wa Masaete gore a fa fe dikobo tsa bona. Bjale mowe re kwa ditaba tsa bakgalabjwe bawe gore ba be ba kwana kudu bjale ka mowe re kwa gore a ba ka ba lesetsa go kwana ga bona. Re kwa gore ka tsatsi le lengwe ba sepela ba e ya nageng ya Bokgaga, ga kgosi Maale. Bjale mowe a ba tsene nageng

4

RM/

ewe ba tsena motseng wa motseng gabo kgosi Kgopong, ba hwetsana bawe ba rego a ba lebeletse kgosi Kgopong ba re ke motlogolo. Bjale mowe ba hwetsana Mapoto goba mageu. E se leina ka le tee. Bjale a ba fithlile mowe ba ba thlallela ka papoto awe goba mageu a nthe ba tshetse sethlare kamo mapotong. Bjale mowe re kwa gore go be gwa thoma kgosi Kgospong go nwa mapoto awe a kwa gore mapoto a ne le sethlare bjale a sinama kudu.

A okwa sethlare sewe go baba ga sona, bjale Masaete a makala a thoma go butsisisa gore na go bjang monkana Phetolo ya kgosi Kgopong a re, bose a bo kwewe. Bjale bjale Masaete le yena atsea sego a ga mapoto a nwa le yena re kwa gore o be a le setsa sego sewe le yena a tsitsipane. Bjale Masaete o re monna o reng o re go kwa sa go baba wa se ke mpotsa gore ka mono go a baba, bjale ya ba a go sa ne thuso. Ke moka a ba fithla gae ba hwa ka moka. Le lehono motho a re bose a bo kwelwe wa se ke wa ja goba go nwa.

Bose a bo kwelwe ke gore re hwile.

Bjale tse re thoma dithopa goba sephiri. Tsena ke tsa dikoma tsa basadi gape le go thlalosa lebollo la basadi. Tsena ka moka sidi. Basadi ba bolotsa bananyana fela a go thome mmulutsi wa koma pele gore ke rata go bolotsa go thoma bananyana. Pele ba tsea mopa ba ya ba tiya ka lefokeng, bjale ba supa gore re godile re rata go bolla. Bjale ba fetsa matsatsi a mantsinyana ba dira bjalo. Ke moka go ya mosadi wa kgosi go butsisisa bananyana gore na le rata go dirang. Ba mo fetola ka gore re rata go bolla bjale mowe bjale mosadi wa kgoro ya mosata o boela ka gae ga monna, wa gagwe gore nna mokgalabjwe ke kwa bana ka re ba rata go bolla. Bjale mowe ke moka monna yeo e nego kgosi goba ndona, o bitsa batswadi ba bana bawe ka moka gore ba kgobakane kgorong ya gagwe gape molao wa lebollo lewe ndona a e ratago bolotsa koma pele ga gore a bolotse koma o swanetse go botsa kgosi gore kgosi e mo fe tumello gore go lokile wena bolotsa

koma fela tse dikoma ke tsa basadi. Tsona ke tsona tsona
 tsa basadi bjale. A ba thomile go bolotsa dikoma tsewe tsa
 bona ba thoma ka gore re tswala dikoma gape go tswala ke go
 dira dikoma matsewe. Bjale ka gore ke dilo tsa go tshosa kudu
 bjale re thoma go laudisa gape ka gore basadi a ba bolotsa
 koma ba dira selo se sekgodigo motho gore ke selo sa go tswa
 se sepela. Anthe a se se loke, motho bjale ka gore a no babundi
 bawe ba bitswago gore ke bale, a ba swanela gore ba bone
 9 dikoma tsewe a sesu a boga dikoma gape go boga dikoma tsewe
 ke gore a tie ke kgosi ka kgati gore bjale a tle a kgone go
 tsena dikomeng bjale ba bagolo ba swanetse go mo supa dikoma
 tsewe ka maina a tsona gape maina a tsona go ratega gore a
 tsebjwe, ka gore ke a mantsi fela kudu a tseba ke basadi ka
 gore ke dikoma tsa bona gape go swanetse gore go thlathollwe
 gore dikoma tsewe tsa basadi di dirwa kang. Fela a re butsiso
 mo bakgekolong ba bagolo ba re botsa gore koma e ba rego ke
 mosia e bone yona e dirwa ka bjane so ba rego ke Lella goba
 10 mpa gape mpa ke sethlare se sengwe se mela mo dinokeng, goba
 dithekgweng tse dikgolo bjale yona basadi ba dira ka yona di-
 koma ba e kgatsa ka matlapa gore e be e tshethla. Bjale
 ba thome go loga koma gape le yona ke ona mosia e bone bjane
 bjowe bo bitswago gore ke Lella hona bo mela dithabeng le
 mebotong.

Bjale mowe basadi ba bo bona ba swanetse go botsa kgosi
 gore koma re e bone mmotong wa bo kete goba thabeng gore
 kgosi e tsebe gore ngwaga e bolotsa koma e se ke ya lapisega.
 Go nyakela gape dikoma tsewe a se mosia e bone fela ke tse di-
 11 ntsi kudu le tsona di ne le mainaa tsona.

Le ka mokgwa o di dirwang ka ona re swanetse go thoma
 koma ka e tee go e felletsa ka mokgwa o e dirwang ka ona.
 Bjale koma ya go latela mosia e bone ši, leina la yona ba re
 ke lepono yona e dirwa ka mothlasana o mongwe leina la ona
 ba re ke Tshikhinyane. O mela mo melaleng kudu mo go nego
 go le seretse. Bjale mowe re kwa gore basadi le dikgarebe

le bakgekolo ba swanetse gore ba e go tomola mothlasana owe
ba re go Ketshi Khinyane ke moka ba o rala ka masaka gore
banna ba se ke ba o bona le masogana le bakgalabje le bathlankana.

- 12 Bjale ba fithle kgosing ba bolela gore koma ela še, bjale
kgosi o ba botsa gore a re yeng le epela fase marageng gore e
be o mon tsho, bjale a ba dirile ka mokgwa owe mothlasana owe
o fetsa beke o se mowe lerageng. Bjale ka morago ga matsatsi
awe kgosi e botsa basadi bona bale ba ile go ba tsentsha
Tshikhinyane lerageng gore a ri yeng lo lebella a nke e šetše
e e ntsho bjale a baile mowe ba swanetsego hwetsana e fetogile
ke gore mathomong e be š tala bjale ba hwetsana e fetogile e
š ntsho. Bjale ba boela ka gae gae ga kgosi go mo tshisa
- 13 gore aowa morena dikoma di lukile bjale mowe kgosi o ba botša
gore a re yeng lo tsea. Kea tla bjale mowe a ba tsere ba yo
beya lefokeng ke moka kgosi ya fithla mowe di nego ntshe
tsona dikoma tsewe bjale ke moka kgosi e thoma go beya molao gore
koma e e swanetse go logiwa bjang. Bjale ba thoma go loga
yona koma ewe, gape a ba re go loga ba lesetsa go e bjalo.

Aowa dilo tsewe di apara ke motho wa mosadi bjale o
bitswa gore ke koma.

- Gape e ngwe koma ya boraro leina la yona šele, ba re ke
Molau. Bjale yona e dirwa ka bjane bjo bo melago mo dinokeng.
leina la bjona ba re Lešišiši, bjale le bjona bo logiwa
- 14 bjale Katona tselata pele yona a e tše lebaka le letelele.
Lona tsatsi lewe ba sekelago bjane bjowe ba swanetse go napa
ba idira ba ise mo go nego tse dingwe dikoma. Katona dikoma.
Tse dikgolo tsa basadi fela ke tse dintsi kudu bjale ke
thoma go thalosa maina tsona.

Ka bontši bja tšōna maina šea:

Mosia e bone

Lepono

Molau

Segwate

Serolane

Dipitsi

K34/115

Mothoka

Modimo ge tšana

Nakalephepa

Mabilu Mpya ya Kgôthô

Sepowana

Letšatši

Kgwedi

15

Santela

Kgologolo

Kgomo e tea kalelengwe

Serobale Thlaka.

16

Bjale tsona tsewe kamo ka di dirwa ka golatelana ga tsona, bjale a di fedile go dirwa bakgekolo ba thoma go tia moropa gape moropa ke kwata e kgolo e e betlago ke banna ba dithakga. Ba e kgobotla kamo teng ga yona gore e be pitsana e kgolo gore ba tle ba tsie mokgopa wa pokolo ba kokotele mo molomong wa kwata ewe bjale ba beya letsatsing. Mokgopa owe wa oma bjale ba tiya ka diatla go k likisa gore na o omile. Bjale a o lokile kgosi e botsa basadi le bakgekolo le dikgarebe gore babundi bawe ba bitswago gore bale ba ye maribaneng. Gape maribaneng ke mo babundi ba emago ntse gore ba lebelle dikoma tsewe. A di bina bjale mowe dikoma di tielwa moropa owe. Gape ka leme la gešu.

17

A re re di a bina re re dia thlaka bjale tsatsi, lewe ga basadi eba mokete o mogolo kudu ba omela mabjala, le mapoto goba magsu ese leina kalatee bjale mabjala awe a bitsa gore ke dibulele. Bjale tsatsi lewe go thlwa go lla mokgosi mo go nego thaka ya basadi ba tabogela gedimo mo go nego dikgekolwana di fela di thlaba fase ka mokokotlelo. Gape dikgarebe tsona di setse ka morago ga dikoma bjale mowe dikoma le tsona di nwele mabjala ala x di ya era di tabogela gedimo. Bjale mowe babundi.

RM/

ba eme kgolenyana gore ba lebelo ba ye mowe ba bone dikoma
tsewe di ba bolotsago bjale mowe koma e tloga ka lebelo e
lebile mowe bale ba emeng ntse.

Dikgarebe le basadi ba ba tilego ba kitima ka morago ga
koma ba thlaba mokgosi ba re bee bee a e je ngwale. Bjale mowe
ba tsibisa bale bawe e nego babundi gore koma sewe ya tla gore
ba tshabe ka gore ba tsibisitswe gore koma ya loma gape ya
18 metsa motho a sa phela mowe ngwana eo e nego ngwale o swanetse
go bolaea ke lebelo fela a ba kitima ba e tsano eo mongwe le e
o mongwe o leka gore a ba sie ka lebelo fela ka gore kgosi
e bolotsa bale ba bantsi golekana masome amathlano goba lekgolo.
Bjale ba kitima kudu ba phereketsana ka maeto ba welana le
gedimo ka gore ba tshugile lentsu le le rego koma e metsa
motho a nthe ba aketsa ba bona gore mo ba ka ema ba ka tla ba
bona gore anthe. Re tshaba lefela a se selo ke motho o
19 apere mabjane. Bjale ke mowe ba tsosetsago babundi bawe
gore tshabang koma e tla go le ja. Fela mowe dilong tsewe
di bitswago dikoma go ne le motho wa lebelo kudu yeowe kgosi
e swanetsego gore e kgethe ena a e go tshosetsa bale gore
kea le ja. Bjale mowe re kwa gore e ba mabothata go kitima
ga bona bjale ba tsea letsatsi ka moka ba rakiswa ke dikoma
tsewe bjale mowe ka mora go ba swanetse gore bale ba lesetswe
go be le molao wa gore dikoma a di tle go nwa di bulele gape
20 di bulele ke ona mabjala awe a dirwago mothlangowe bjale mowe
bale ba sala ba khutsitse go kitima bjale mowe basadi le
bakgekolo ba kgobakana morithing wa sethlare sewe mabjala a
nego ntsho gore dikoma ka moka di nwe mabjala awe di filwego
re kea gore a ba khutsitse lebaka lewe ka morago bjale dikoma
di boela gape go thlaka le go rakisa bale bawe ba lollago.
Mowe re bona mathakga a bale a ba tshaba dikoma ka gore dikoma
di ya era ka go nwa bjala bjowe di rakisa bale ka kudu bjale le
21 bona ba tshaba ba holofetše ka gore ba kwile lentsu la gore
koma ya go swara e ya go metsa mowe bale ba re go tshaba ba
bangwe ba gobala kudu bjale mowe letsatsi a le diketse kgosi

e bea molao wa gore bjale letsatsi le diketse koma a di
 rolwe bjale bale ba kgobakana ba botswa gore tlang le tope
 thari bjale mowe ba thoma go epella kosa ba tiea moropa ba
 bina ba dikologa ka lebelo bona bale bawe ba etile ke
 kgarebe ya lebelo kudu bjale a ba dikologa ba kitima ba
 fela ba feta thleng ga koma êê utamilego gore e tle e ba
 22 tšhoše bjale ba kitima ba dikologa bjale bona bale ba a ba
 tsebe gore koma e ba laletse. Fela ba epella kosa ya bona ba
 thlaba leme kgosi bjale a ba era gore koma e rakise bale ba-
 kgekolo ba thlaba mokgosi ba re a ge e aije bale. Bjale mowe
 ba supa gore koma e ba rakise le gore bale tshabang bjale mowe
 koma e thoma go tswa mowe segolong sewe e bego e utamile ntshe.
 Gape bale le bona ba thoma go tshaba ka lebelo a ba okwa mokgosi
 owe koma le yona e kitima ka morago ga bona. E ba rakisa
 dikgarebe di fela di kgowella mokgosi di re ebebee, ke gore
 tshabang.

23 Bjale mowe ba tsea meropa ba isa gae kgosing fela dikoma
 tsewe a di dirwe go tee fela ba di bintsha kosa ewe ya tsona go
 lekana kgwedi tse pedi bjale mowe dikoma a di fela tse kgosi
 e botsa bakgekolo gore bjale dikoma di feletse bale ba
 swanetse gore bae molapong bjale gore ba e go bolla ntse gape
 legobo ga dikoma tee dikgolo tsa go feta tsewe.

Bjale mowe bakgekolo le bakgalabjwe ba dumetsa taba ewe.
 Ba beelana matsatsi gore ka tsatsi la gore bale ba swanaetse go
 ya molapong bjale mowe ka moka setshaba sea kwana gore go be
 24 le mabjala a mantsi. Bjale mowe batho ka moka ba swanetse go
 dira mabjala ka moka gore e be monyanya o mogolo gape taba
 tse di fela di lebana tsatsi la Sontaga gore ke gona batho
 ba tlo ba go ba kgobakane ka moka bjale a bo sele e se ka
 moswanyana kgosi e roma lekala la yona gore le letse phalafala
 gape lekala la kgosi ke motho eo a sepelago le kgosi e gore
 ena a se kgosi bjale phalafala ae ndile setshaba ka moka sea
 kgobakana gore kgosi e tle e ba botsese ene go sona, bjale
 25 mowe kgosi e swanetse go bolela lentsu la gore tsebang gore
 RM/ lehono bana ba lena ba sepela ba ya m lapong.

Bjale mowe setshaba ka moka se swanetse go tlisa mabjala gore a tle a tlale mowe motseng wa kgosi bjale bale ba kgobakana le batswadi ba bona bjale ba thoma gape go tiya meropa ba bina kosa ya bona ya go ya mowe molapong gape le yona kosa ewe go thoma dikgarebe pele go bina gore bale ba tle ba bone gore kosa e binwa bjang ka gore a ba e tsebe, bjale a ba binne mowe ka morago go tsena bale ba bina ka ona mokgwa ola go

26 binago dikgarebe ka ona. Bjale mowe kgosi e swanetse go ntsha dipitso tsa mabjala gore batho ba nwe mabjwala awe mowe letsatsi a le ya go dikela mabjwala a thibelwa gore ba se be ba sa, ntsha ba enwa. Ba thoma go raka dikgalabjwana gore di be di sutetsa go tle ga gape le banna ba a rakiwa gore ba tshabe koma e etlago bjale mowe banna le bathlankana ba swanetsego gore ba tshabe. Bjale mowe basadi lebakgekolo le dikgarebe ba sala ba dutsi le bale mowe kgorong ya kgosi bjale mowe

27 ba thoma go goba mogobō o mogolo kudu ba epella kosa ya bona bjale bale ba a ba fithlile mowe molapong wa bona ba dula ntshe matsatsi a go lekana lesome la matsatsi matsatsi a mabedi. Bjale ba boya gae ba etswa molapong gape thlaloso ya gore molapong ke gore morotong ke gore morotong wa basadi goba mphatho.

Bjale mowe ba tswa ba re tse maina a bona a maswa ba ipitso ka ona. Bjale ba boya gae ba tlotse dipilo mo

28 mathlong a bona gore motho a se ke a phakisa go ba tseba. Bjale mowe ba sepela ka go nekella ka gore gone le lentsu le lerego barukiwe a ba kgone go sepela ka kudu gape a ba kgone go kitima. Bjale a re nyakela taba e ga ba bagolo re hwetsana gore ke maaka motho a rokwe ba fora-foretsa bana gore ba se ke ba tseba. Go fele go godile lentsu la gore ba rukilwe.

29 Bjale mowe go thomega kosa e kgolo kudu, ba re ke Mosebetho gape kosa ewe e binwago mowe kgorong ya kgosi mowe koma e bolla go ntshe, gape go bale koma e ngwe e e bolotsago. Bale bawe mo kgorong ya kgosi, koma ewe e bitswa gore ke Sekokoi, yona ke ya banna le basadi gape basadi a ba tsene

161

K34/115

9 *

30 mowe komeng ba ema theko eo, bjale banna ba batamela
nthleng ga yona bjale kosa ewe e bitswago gore ke Mosebetho
e binwa bosego ka moka basadi le banna le bana ka moka ke
lesebe-sebe, a go ne lebaka.

Ba bina kosa ewe go fithlela babondi bawe ba bitswago
gore ke bale ba aloga. Bjale ba bitswa gore ke dikgarebe.

END S 161.